

О. Л. ІЩЕНКО, А. Ю. ІЩЕНКО

ЗОШИТ ДОСЛІДНИКА

3 КЛАС

(у двох частинах)

до підручника «Я досліджую світ»
для 3 класу закладів загальної середньої освіти у двох частинах
(О. Л. Іщенко та ін.)

Частина друга

Київ
Літера ЛТД

ЯК МИ РОЗРІЗНЯЄМО ТВЕРДІ ТІЛА, РІДИНИ І ГАЗИ?

1. Підкресліть слова, що є назвами тіл.

Батон, бетон, борошно, відро, глина, залізо, пісок, цегла, тарілка.

2. Підкресліть слова, що є назвами речовин.

Стілець, цукор, цемент, олівець, метал, вода, пластик, кисень, телевізор.

3. Доповніть пари за зразком: ванна — чавун.

Склянка — .....; роса — .....;
 ..... — гума; глечик — .....;
 туман — .....; ..... — пластик.

4. Заповніть таблицю.

	Тверді тіла	Рідини	Гази
Приклади			
Чи має вагу?	+		
Чи займає постійний простір?			
Чи зберігає форму?			
Чи стискається?			
Чи можна розірвати, розтягнути, скрутити?			
Чи тече?			
Чи розпилюється?			

ЧОМУ ВОДА РІДКА, А ЛІД ТВЕРДИЙ?

1. Позначте за зразком.

	Тверді тіла	Рідини	Гази
Камінь			
Ножиці			
Папір			
Вуглекислий газ			
Лід			
Гелій			
Бензин			
Кров			
Кисень			

2. Погляньте на фото. Під кожним намалюйте, як, на вашу думку, розташовані частинки речовини.

гелій

3. Дайте короткі відповіді на запитання.

Від чого залежить стан речовини? .....

.....

Які три стани речовини існують? .....

.....

У якому стані частинки речовини можуть вільно рухатися?

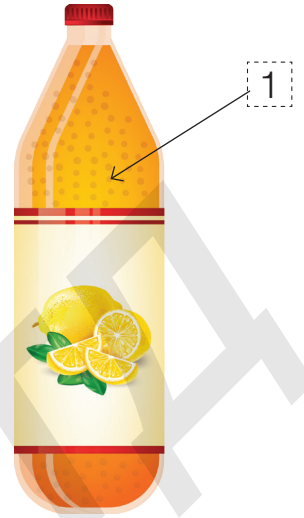
.....

ЯК УТВОРЮЮТЬСЯ БУЛЬБАШКИ?

1. Доповніть схему — запишіть назви тіл і речовин за зразком.

1. Бульбашка / вуглекислий газ.
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

2. Учень зважив склянку з газованим напоєм. Терези показали 173 г. Він помішав ложкою напій у склянці і ще раз зважив. Цього разу терези показали 172 г. Чому?

.....
.....

3. Дослідіть мильні бульбашки (див. план на с. 51 підручника).

1. Запишіть припущення, як утворюються мильні бульбашки.

.....
.....

2. Закінчіть речення.

Щоб отримати мильну бульбашку, потрібно .....

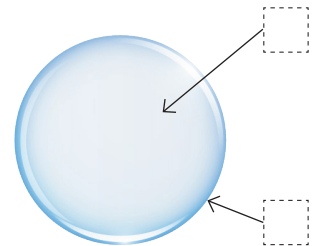
.....
.....

Якщо з'єднати кілька бульбашок, ...

.....
.....

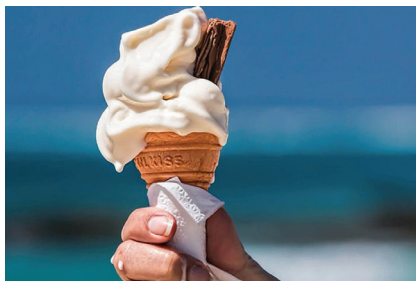
3. Доповніть схему «Будова мильної бульбашки». Зобразіть частинки всередині бульбашки (подумайте, як мають бути розміщені частинки).

1. ....
2. ....

ЯК ЗМІНЮЮТЬСЯ РЕЧОВИНИ, КОЛИ ВОНИ ОХОЛОДЖУЮТЬСЯ І НАГРІВАЮТЬСЯ?

1. Підпишіть малюнок — напишіть, що відбувається. Як називається це явище?

.....

.....

.....

.....

2. Позначте причину явища. Обговоріть свої відповіді.

1) Якщо вода в трубах системи опалення замерзне, вони розриваються. Чому?

- Лід міцніший за метал.
- Вода не може випаруватися.
- Вода при замерзанні розширюється.

2) У не накритій кришкою каструлі з киплячою водою стає менше води. Чому?

- Вода при нагріванні стискається.
- Частина води при нагріванні перетворюється на пару.
- Воду вбирають стінки каструлі.

3. Обведіть показники температури, за якої:

- 1) вода в калюжі не замерзне: $-2\text{ }^{\circ}\text{C}$; $+2\text{ }^{\circ}\text{C}$; $0\text{ }^{\circ}\text{C}$;
- 2) свисток на чайнику з водою не свистітиме: $-2\text{ }^{\circ}\text{C}$; $+60\text{ }^{\circ}\text{C}$; $+100\text{ }^{\circ}\text{C}$.

ЯКІ ОБОЛОНКИ МАЄ ЗЕМЛЯ?

1. На прикладі акваріума покажіть, які оболонки має Земля (напишіть назви, пронумеруйте).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Розгляньте фото. Обговоріть у парі, як на фото відображено зв'язок усіх оболонок Землі. Коротко запишіть результати обговорення.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

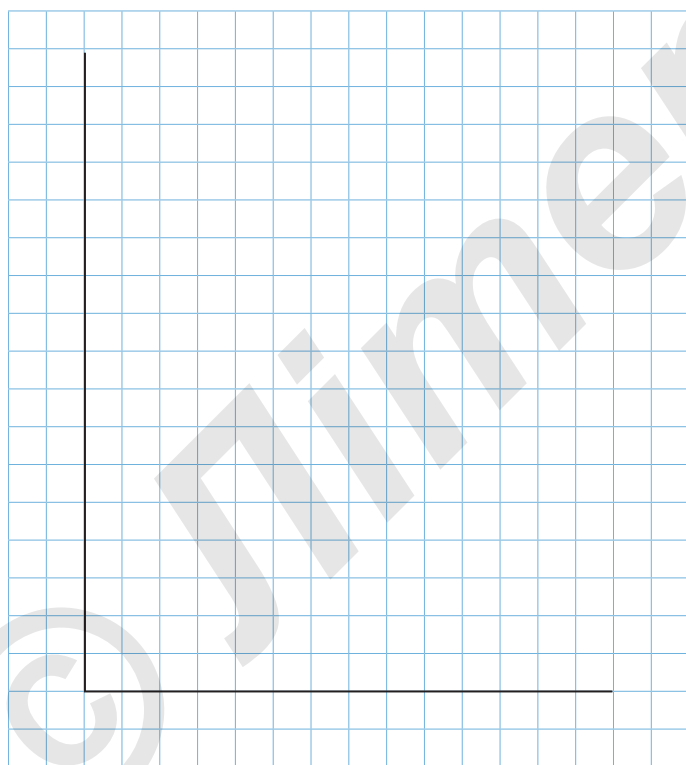
ПОВІТРЯНА ОБОЛОНКА ЗЕМЛІ — АТМОСФЕРА

1. Позначте істинні твердження.

1. Повітря — це: назва газу; назва суміші газів; кисень;
 кисень і вуглекислий газ.
2. Тепле повітря: легше за холодне; важче за холодне.
3. Під час нагрівання повітря: стискається; розширюється.

2. Побудуйте стовпчикову діаграму «Склад повітря», використовуючи такі дані:

У повітрі: 78 частин азоту;
21 частина кисню;
1 частина вуглекислого газу, водяної пари,
сажі, пилу та ін. речовин.

 — азот;
 — кисень;
 — вуглекислий газ,
водяна пара, сажа, пил
та ін. речовини.

1 частина — 1 мм

ЩО ЗАГРОЖУЄ ҐРУНТУ?

1. Підкресліть твердження про ґрунт, що є істинними.

Верхній родючий шар землі; місце існування більшості тварин; складається з пухких гірських порід; утворюється в океані; містить мінеральні речовини.

2. Які організми відіграють важливу роль в утворенні ґрунту? Позначте ✓.

3. Доповніть речення словами з рамки.

Бактерії, вода, мінеральні солі, перегній, повітря, повені, вітер.

- ..... є поживними речовинами для рослин.
- ..... напуває рослини.
- ..... потрібне для дихання тварин, що живуть у ґрунті.
- ..... забезпечує родючість ґрунту.
- ..... перетворюють перегній на мінеральні солі.
- ..... здуває верхній шар ґрунту, знижуючи його родючість.
- Через зливи, ..., відбуваються зсуви ґрунту, утворюються яри.

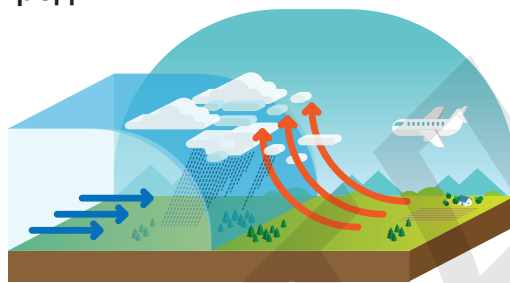

ВОДНА ОБОЛОНКА ЗЕМЛІ — ГІДРОСФЕРА

1. Позначте цифрами порядок колообігу води в природі.

- Утворюються хмари.
- Вода випаровується із земної поверхні.
- Випадають опади.
- Сонце нагріває земну поверхню.

2. Позначте правильну відповідь.

1. У якій із водойм вода солоня?

- океан;
- річка;
- ставок;
- джерело.

2. Яка з водойм є штучною?

- море;
- річка;
- болото;
- водосховище.

3. Проведіть дослід «Очищення води» (див. інструкцію на с. 59 підручника).
Опишіть хід досліду та його результати.

Що потрібно: .....

.....

Що робили: .....

.....

Результат: .....

.....

Пояснення: .....

.....

ЩО ВСЕРЕДИНИ ЗЕМЛІ?

1. Прочитайте початок твору учнів «На що схожа Земля».

I. Земля схожа на цибулю. Вони обоє складаються з шарів. Лінії на лушпинні цибулі нагадують лінії на земній корі...

II. Земля схожа на персик. Вони обоє складаються з шарів. Насіння персика — як ядро Землі...

2. Закінчіть доведення думки, з якою ви погоджуєтесь. Можете використати власне порівняння.

Я думаю, Земля схожа на .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Виберіть один із малюнків і доповніть схему, щоб проілюструвати ваш твір. Або намалюйте на окремому аркуші свій приклад.

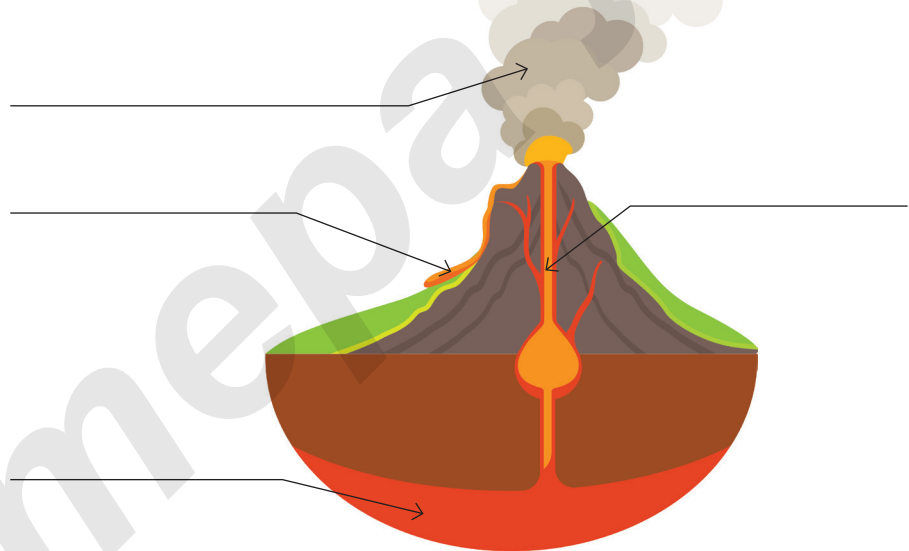
ЧОМУ БУВАЮТЬ ЗЕМЛЕТРУСИ І ВИВЕРЖЕННЯ ВУЛКАНІВ?

1. Пронумеруйте речення так, щоб вийшла розповідь про утворення вулкана.

- Цей процес триває постійно.
- Через тріщини проривається магма.
- З лави і попелу, які вирвалися на поверхню, формується конусоподібний вулкан.
- У земній корі утворюються тріщини.
- Усередині Землі зростає тиск.

2. Доповніть схему, використавши слова з рамки.

вулканічний попіл
жерло
лава
магма

3. Вставте пропущені слова.

Цунамі, плити, землетруси.

Земна кора складається із ..... Якщо плити раптово зміщуються, стаються ..... Якщо землетруси або виверження вулканів відбуваються на дні океанів, утворюється ..... — це дуже потужна хвиля.

ЯК ЛЮДИ ВИКОРИСТОВУЮТЬ БАГАТСТВА ЗЕМНИХ НАДР?

1. Під кожним предметом напишіть назву корисної копалини, з якої він виготовлений.

2. У кожному ряду закресліть назву корисної копалини, яка є зайвою. Поясніть чому.

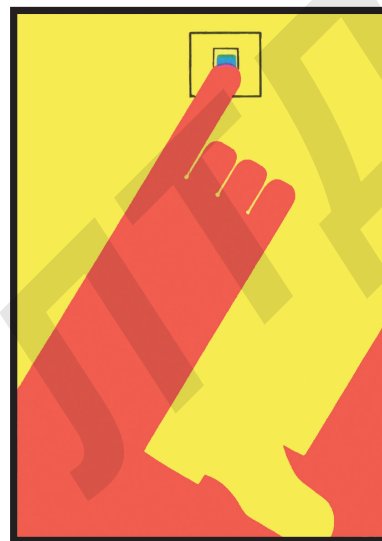
1. Гравій, нафта, пісок, вапняк.
2. Нафта, природний газ, пісок, кам'яне вугілля.

ЩО ТАКЕ КОЛОБІГ РЕЧОВИН У КОЖНІЙ ОСЕЛІ?

1. Розгляньте плакат. Придумайте і напишіть до нього гасло — правило розумної поведінки.

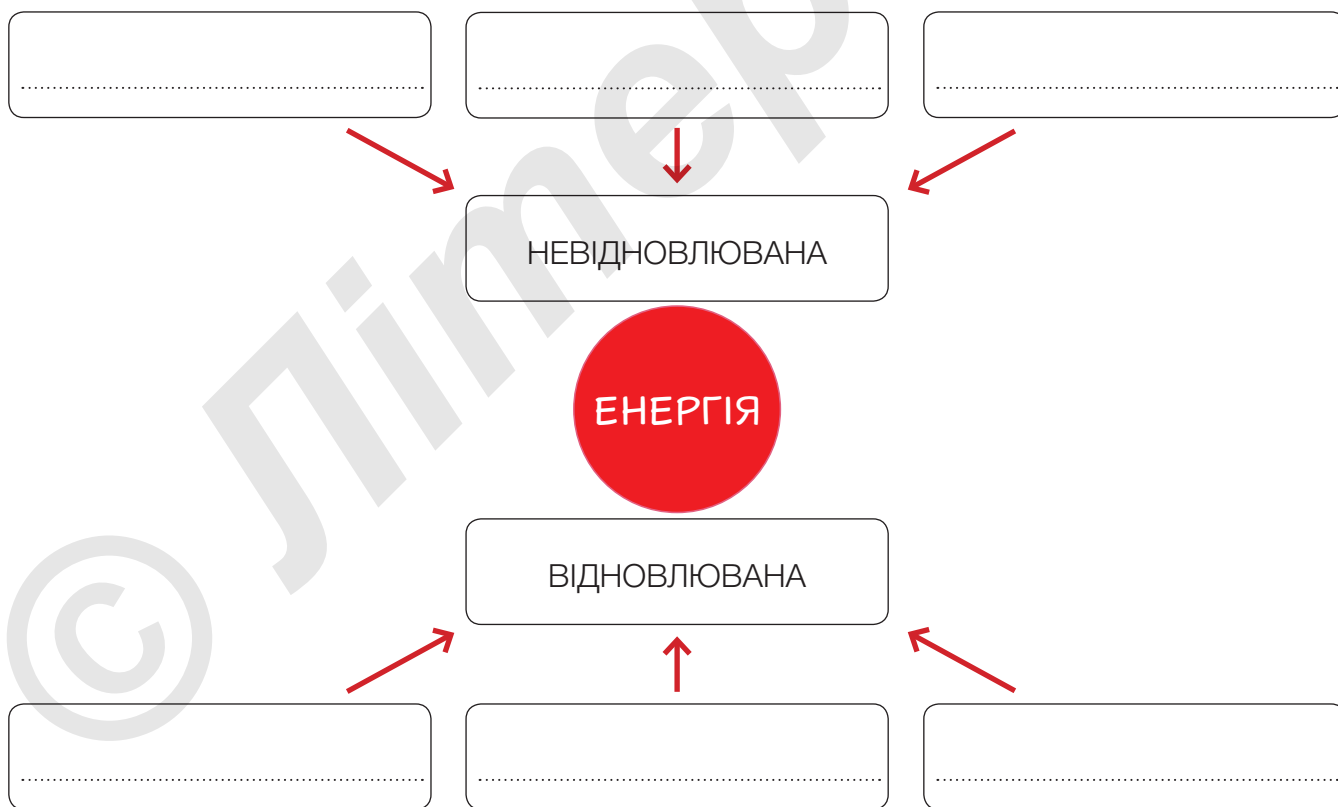
.....
.....

2. Як ви особисто можете охороняти воду?

- не викидати сміття у водойми;
- економно витрачати воду;
- повторно використовувати брудну воду;
- будувати очисні споруди.

3. Доповніть схему.

ЯК ЛЮДИ ЗМІНЮЮТЬ ДОВКІЛЛЯ?

1. Позначте цифрами ступінь забруднення повітря (1 — найчистіше повітря).

2. Позначте ✓ правильну відповідь.

1. Від чого забруднюється вода в річках і озерах?

- від купання людей;
- від використання води на підприємствах;
- від зливання заводами і фабриками неочищених відходів;
- від відходів, які утворюють риби та інші мешканці водойм.

2. Від чого гинуть морські тварини?

- від пластикового сміття;
- від купання людей;
- від розлитої нафти;
- від потрапляння ґрунту у воду.

3. «Посортуйте» сміття. Впишіть відповідні цифри.

1 — папір, 2 — пластик, 3 — метал, 4 — скло,
5 — органічні відходи, 6 — небезпечні відходи.

- скляний градусник, друзки розбитого вікна, списаний блокнот,
- каструля, бананова шкірка, зламаний ланчбокс, старий холо-
- дильник, рекламна листівка, картопляне лушпиння.

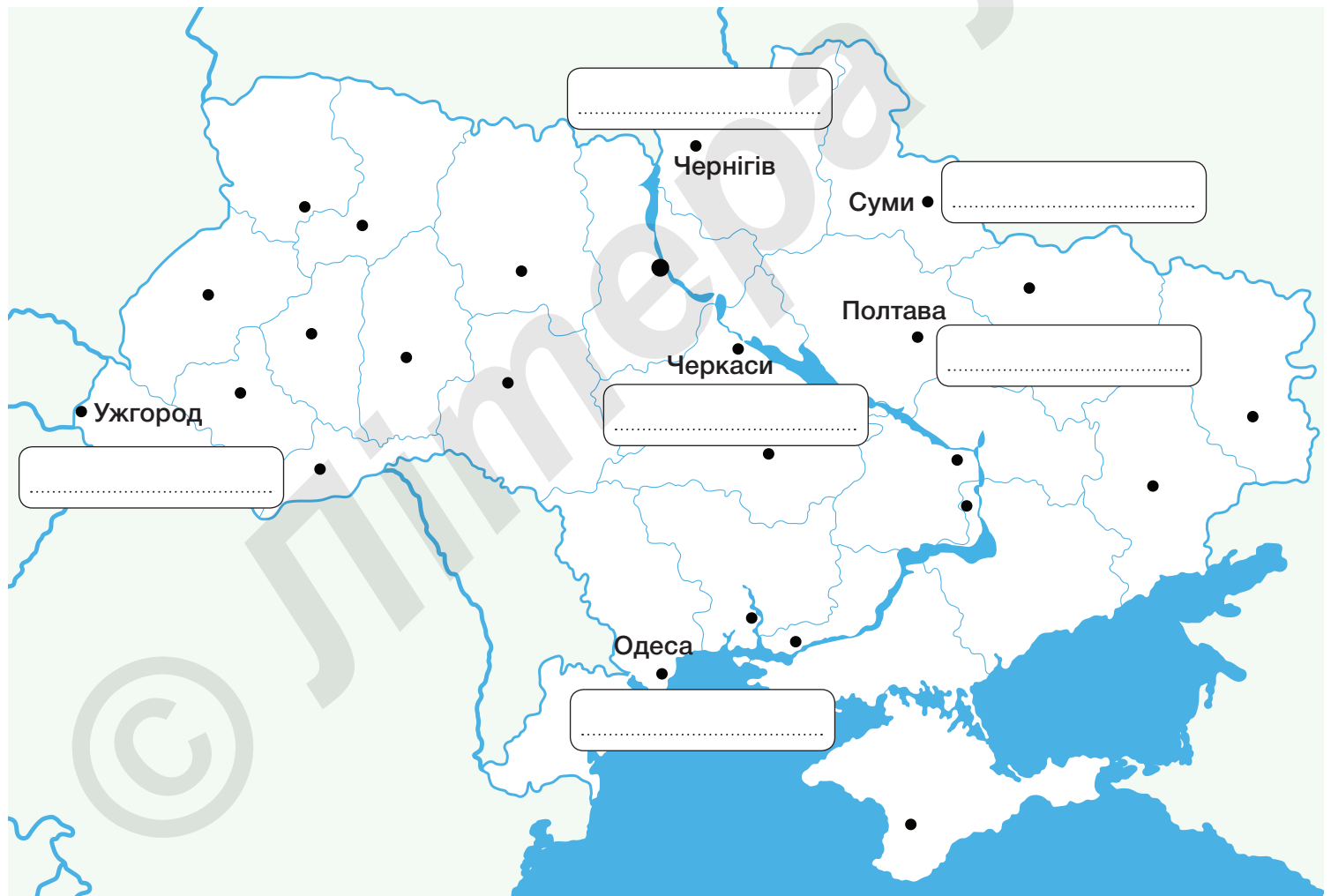
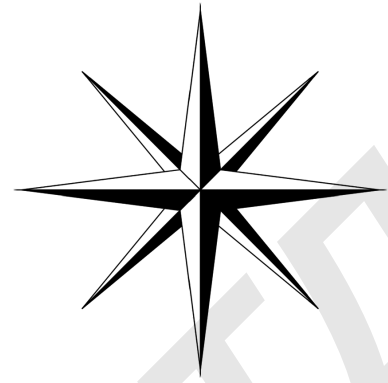

СТОРОНИ СВІТУ І КОМПАС

1. Позначте на схемі скорочені назви частин світу.

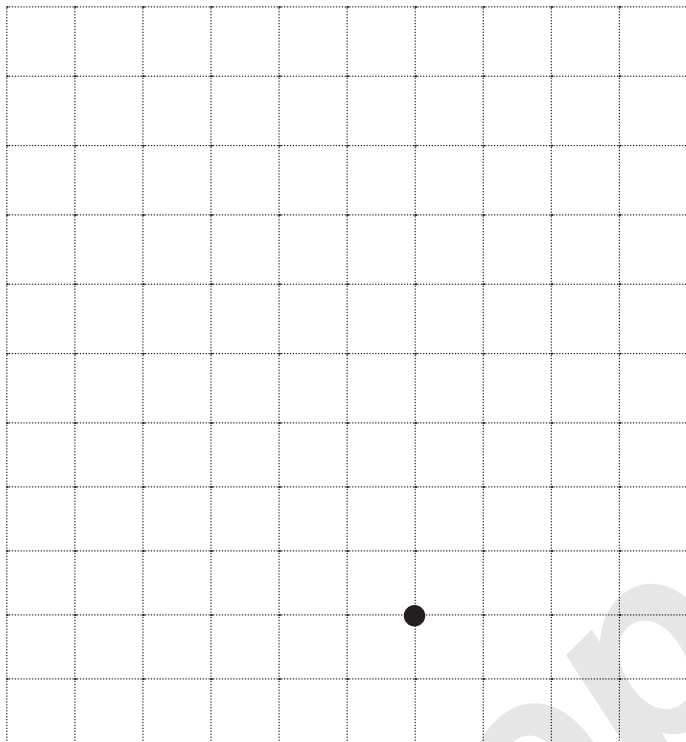
2. Прочитайте текст і запишіть імена дітей біля тих міст, де вони живуть.

Андрій живе в Черкасах. Улітку в таборі він познайомився з дітьми з різних областей України. Ілона приїхала з центру області, що є найзахіднішою в Україні. Тарас живе у місті, що на півночі від Черкас, а Оксана — на північному сході. Місто Зої розташоване на схід від Черкас. Якщо Андрій прийме запрошення Сашка і поїде до нього в гості, то їхатиме на південь.

ВІД ФОТО ДО КАРТИ

1. Намалуйте, керуючись інструкцією. Початок руху позначено точкою.

- 2 Зх.,
- 1 Пн.,
- 3 Зх.,
- 2 Пн. Сх.,
- 1 Зх.,
- 2 Пн. Сх.,
- 2 Пд. Сх.,
- 1 Зх.,
- 2 Пд. Сх.,
- 1 Зх.,
- 2 Пд. Сх.,
- 3 Зх.,
- 1 Пд.

2. Доберіть підписи до умовних позначень. Поставте відповідні цифри.

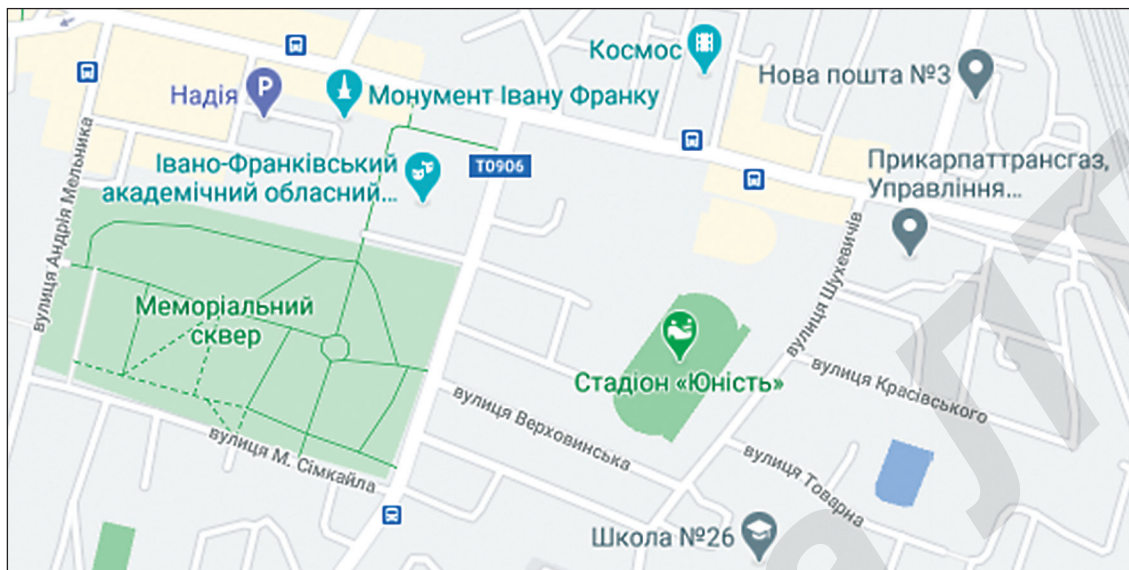
- 1. Продуктова крамниця
- 2. Непродовольча крамниця
- 3. Парк розваг
- 4. Пам'ятка архітектури
- 5. Музей
- 6. Кінотеатр
- 7. Кафе
- 8. Заклад харчування

ПРАЦЮЄМО З КАРТОЮ МІСТА

1. Розгляньте фрагмент карти.

2. Уявіть, що ви перебуваєте на стадіоні «Юність». У якому напрямку від вас розташовані ці об'єкти? Запишіть скорочено.

- Школа № 26 (.....),
- Меморіальний сквер (.....),
- кінотеатр «Космос» (.....),
- монумент Івану Франку (.....),
- вулиця Красівського (.....),
- Івано-Франківський академічний обласний театр (.....),
- Прикарпаттрансгаз (.....).

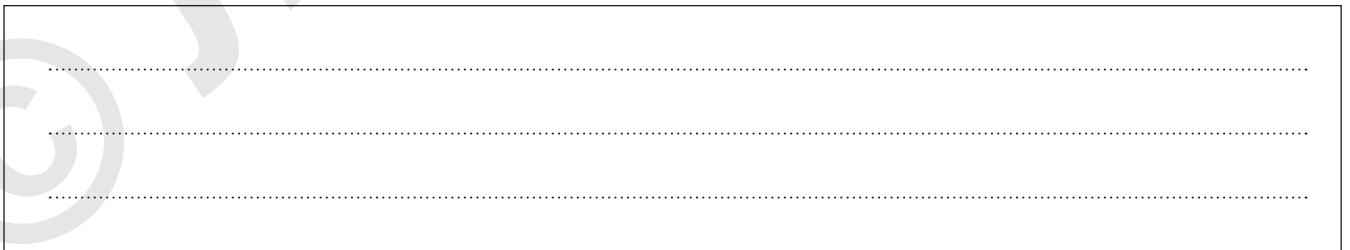

МАЛЮЄМО КАРТУ-СХЕМУ

1. Намалюйте карту-схему за планом.

1. Виберіть, що малюватимете (територію біля школи, біля вашого дому, шлях від школи до басейну тощо).
2. Запишіть на чернетці назви найважливіших об'єктів, розташованих на вибраній території.
3. Придумайте умовні позначення.
4. Запишіть назву карти, позначте сторони світу, складіть легенду карти.

Назва .....

ЯК КАРТИ ДОПОМАГАЮТЬ УЯВИТИ УКРАЇНУ?

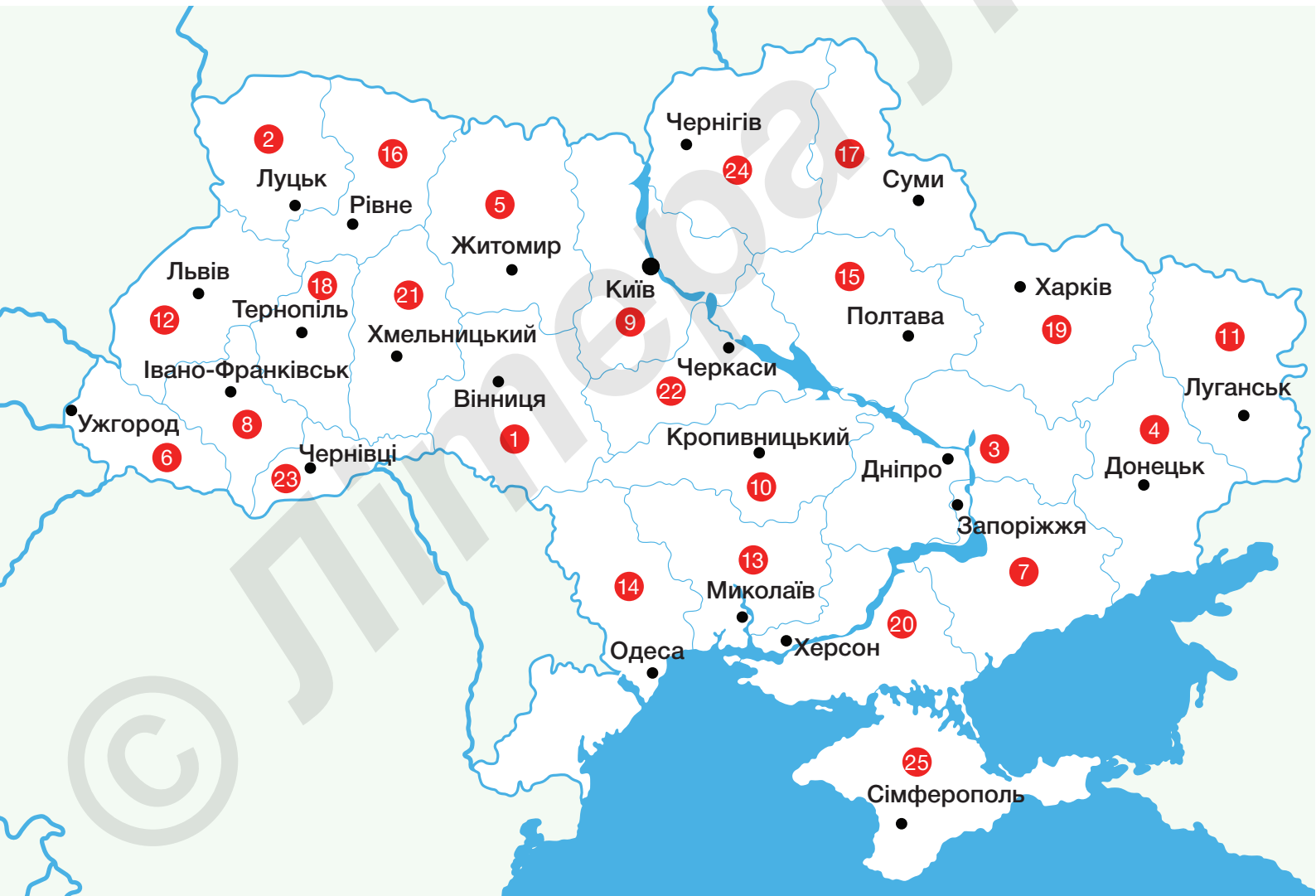
1. Розгляньте карти в підручнику та електронному додатку і заповніть таблицю.

Назва карти	Що зображено	Хто і для чого може використовувати
<i>Політична</i>		
<i>Фізична</i>		

2. Розгляньте карту і впишіть відповідні номери біля назв областей.
Кордони своєї області обведіть.

25 Автономна Республіка Крим, ___Вінницька, ___Волинська,
___Дніпропетровська, ___Донецька, ___Житомирська, ___Закарпатська,
___Запорізька, ___Івано-Франківська, ___Київська, ___Кіровоградська,
___Луганська, ___Львівська, ___Миколаївська, ___Одеська,
___Полтавська, ___Рівненська, ___Сумська, ___Тернопільська,
___Харківська, ___Херсонська, ___Хмельницька, ___Черкаська,
___Чернівецька, ___Чернігівська.

ЯК ЛЮДИ ВИКОРИСТОВУЮТЬ ТЕРИТОРІЮ?

1. Підкресліть слова, які описують вашу територію. Розкажіть у парах одне одному про територію, на якій ви живете, використавши підкреслені слова.

ВОДОЙМИ

Ставок, річка, озеро, водоспад, море

РЕЛЬЄФ

Гори, рівнини, пагорби, долини

РЕЛЬЄФ НАД ВОДОЙМАМИ

Пологий берег, крутий берег, обрив, прибережні зарості, піщаний пляж, кам'янистий пляж

БУДІВЛІ

Приватні будинки (1–2 поверхи), багатоповерхівки, хмарочоси, ферми, офісні будівлі, фабрики і заводи, мости

ДОРОГИ

Ґрунтова дорога, стежка, велосипедна доріжка, асфальтована дорога, шосе

РОСЛИННІ СПІЛЬНОТИ

Парк, ліс, сад, город, лука, поле

2. Доповніть речення, використовуючи інформацію карти на с. 79 підручника.

Найменша щільність населення у .....

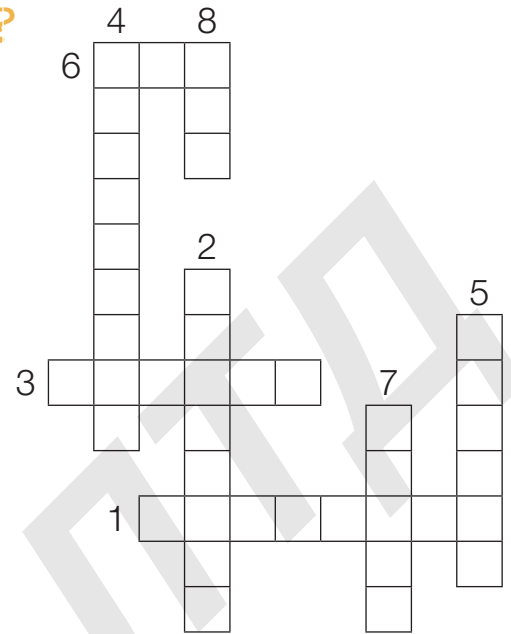
Найбільша щільність населення у .....

ЯКИМИ БУЛИ ДАВНІ ПОСЕЛЕННЯ?

1. Розв'яжіть кросворд.

1. Людина, яка обробляє землю і вирощує культурні рослини.
2. Внутрішня фортеця давнього поселення.
3. Людина, яка вирощує худобу.
4. Ковалі, гончарі, кожум'яки та ін.
5. Житло з прилеглою землею.
6. Довга глибока канава, розмита водою або викопана в землі.
7. Давнє поселення.
8. Високий земляний насип навколо поселення, міста або фортеці для захисту від ворога.

2. Використавши слова з попереднього завдання, доповніть малюнок підписами.

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЮТЬ НАЗВИ НА КАРТІ?

1. Знайдіть слова — назви населених пунктів. Замалюйте кольоровим олівцем.

Є	А	Н	Т	О	Н	І	В	К	А	Л	Щ
М	Є	Е	Ч	Ш	С	Ь	Х	Ч	Щ	А	О
Ч	В	І	Л	Ь	Ш	А	Н	А	Ц	Ь	Й
Ж	О	Д	Є	М	Н	И	К	М	Ю	Ц	В
Ю	В	Я	И	Б	О	Я	Р	К	А	Б	Б
Є	К	А	Р	А	С	І	В	К	А	Щ	У
Ь	П	Л	Ф	Р	Ь	Л	Ж	Х	Х	Н	Г
М	А	К	С	И	М	І	В	К	А	Щ	Н
Р	К	Н	Я	Ж	Е	Ж	Х	Ь	У	С	Р
Х	М	Б	Р	О	В	А	Р	И	Т	С	Х
У	У	Ф	Н	К	Р	І	П	А	К	И	З
П	І	І	В	А	Н	І	В	К	А	Т	Г

2. Доберіть до зображень відповідні власні назви (див. с. 81 підручника)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ЧЕРНІГІВ — МІСТО ЛЕГЕНД

1. Позначте ✓ істинні твердження.

- Чернігівська область розташована в Південній Україні.
- Чернігівська область межує з Київською, Полтавською і Сумською областями.
- Уперше про Чернігів згадано в літописі 709 року.
- Колись Чернігів був столицею могутнього князівства.
- Чернігів розташований на березі Десни.

2. Ознайомтеся з розкладом автобусів Київ — Чернігів. Заповніть порожні комірочки. Дайте відповіді на запитання.

Відправлення	Прибуття	Час у дорозі	Ціна
00:15	02:00	1 год 45 хв	70 грн
08:40	10:45		70 грн
09:40	11:30		70 грн
10:40	12:35		70 грн

О котрій годині відправляється автобус, який їде до Чернігова найшвидше? .....

О котрій годині треба виїхати з Києва, щоб потрапити на екскурсію, яка починається об 11:00? .....

Скільки коштуватиме проїзд з Києва до Чернігова і назад для сім'ї з чотирьох осіб?.....

На сайті автоперевізника зазначено, що автобус комфортабельний. Ці послуги позначені символами:

Які послуги є в автобусі?

.....
.....

МІСТО ДНІПРО — КОСМІЧНА СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ

1. Прочитайте уривки з описів гербів. Підпишіть герби.
Дайте відповіді на запитання.

На гербі Запоріжжя зображено перехрещені золоті козацькі мушкети. У нижній частині — лук з оберненими донизу стрілами, що символізує силу зброї українців.

Три семипроменеві срібні зірки на гербі м. Дніпра символізують козацтво; бризки металу, що є уособленням металургії, завдяки якій понад 100 років тому невеличке місто перетворилося на один із найбільших індустріальних центрів світу. Вони також символізують космос і відображають ракетну галузь, яка в 20-му столітті активно розвивалась у Дніпрі та зробила його космічною столицею України.

На гербі Вінниці зображено хрест-якір — християнський символ Ісуса Христа і надії.

.....
.....

Що спільного в трьох гербів? Чому, на вашу думку?.....

.....
.....

Що символізують зірки на гербі Дніпра? .....

.....
.....

ОДЕСА — МОРСЬКІ ВОРОТА УКРАЇНИ

1. Позначте ✓ істинні твердження.

- Одеська область розташована в Південній Україні.
- Одеська область межує з Вінницькою, Черкаською, Миколаївською областями.
- У п'ятому столітті до нашої ери на місці сучасної Одеси було давньоримське поселення.
- В Одесі був заснований перший в Україні театр.
- Одесу будували представники різних країн.

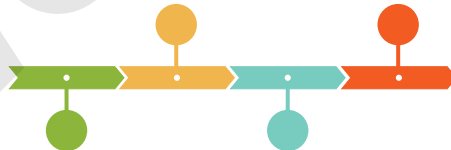
2. Напишіть запитання, відповіддю на які є подані речення та малюнки.

1. ....

Лінія часу показує, коли і в якому порядку відбувалися події.

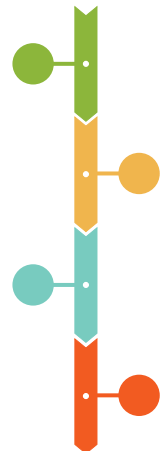
2. ....

Лінія часу може бути горизонтальною і вертикальною.

3. ....

Горизонтальну лінію часу читають зліва направо, а вертикальну — зверху вниз.

4. ....

На горизонтальній лінії часу найдавніші події записані зліва.

ФЕСТИВАЛІ НАД УЖЕМ

1. Прочитайте оголошення, розгляньте афіші та дайте відповіді на запитання.

Шановні глядачі, наші маленькі та дорослі друзі!

У суботу чекаємо вас на прем'єру казки-імпровізації «Бонжур, Катруся!» за мотивами твору Шарля Перро «Червона Шапочка», а в неділю запрошуємо подивитись виставу «Чок та його вірні друзі»!

Щосуботи поч. об 11:00 та щонеділі поч. об 11:00 та 13:00.

Закарпатський академічний обласний театр ляльок «Бавка»

1. Яку виставу театр показуватиме глядачам уперше?

2. Яку виставу можна подивитися в неділю о 13:00?

3. Яка афіша стосується суботньої вистави?

4. Як ви думаєте, хто такий Чок?

5. Яку з вистав ви хотіли би подивитися? Чому?

ХАРКІВ — МІСТО НАУКОВИХ ВІДКРИТТІВ

1. Доповніть речення (див. с. 89 підручника). У разі потреби скористайтеся словником.

Економіст, фізик, філолог, біолог, Нобелівська премія.

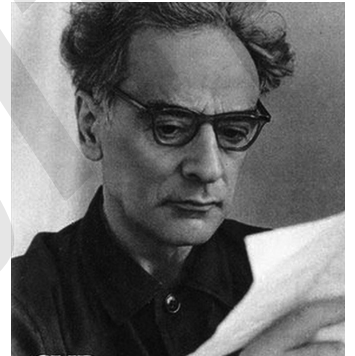
..... присуджують щороку за видатні наукові дослідження, винаходи, значний внесок у культуру і розвиток суспільства.

Лев Ландау був .....

Саймон Кузнець був .....

Юрій Кнорозов був .....

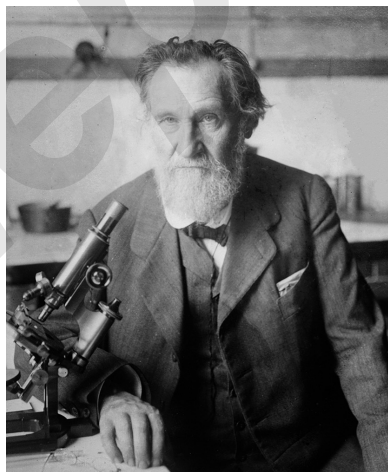
Ілля Мечников був .....

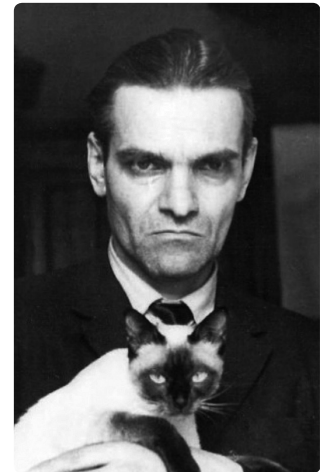
Лев Ландау

Саймон Кузнець

Ілля Мечников

Юрій Кнорозов

2. Підкресліть речення, які стосуються Харкова.

Перша столиця України. Розташований у західній частині України. Тут сконструювали танк Т-34. Це місто — космічна столиця України. Тут створили найпотужніший у світі радіотелескоп.

ЯКІ БУВАЮТЬ СІМ'Ї?

1. Складіть хмару слів до теми «Сім'я».

.....

.....

.....

.....

.....

2. Допишіть речення.

Найбільше люблю, коли вдома .....

Батьки хвилюються за своїх дітей, бо .....

Якщо хтось із родини сумує або стурбований, ...

3. Підкресліть слова, якими можна описати вашу сім'ю. Доповніть список.

Велика, невелика, звичайна, весела, сумна, галаслива, смішна, дружна, неспокійна, незвичайна, тиха, спортивна, роботяща, ...

4. Відгадайте і напишіть, про кого йдеться.

Сестра мого тата — моя .....

Брат моєї мами має сина. Це мій .....

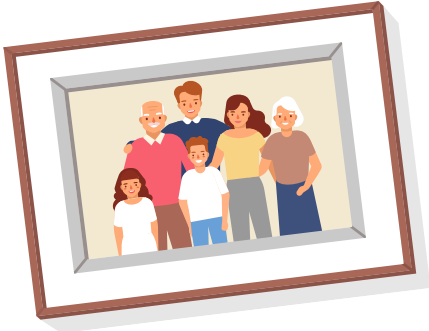
Татів тато — це мій .....

Мама мого дідуся — це моя .....

ДИНАСТІЯ

1. Обведіть вирази, у яких ідеться про сімейні традиції. Поясніть свій вибір під час обговорення в класі.

Недільні походи до кінотеатру.

Виконання домашніх завдань після школи.

Читання книжок перед сном.

Чищення зубів уранці і ввечері.

Вибір певної професії кількома поколіннями.

Називання дітей на честь бабусь і дідусів.

Прикрашання ялинки всією сім'єю.

2. Прочитайте. Пронумеруйте абзаци так, щоб вийшла розповідь про династію Симиренків.

Його сина Федора (1780-ті – 1867) записали в кріпаки. Разом зі своїм тестем Михайлом Яхненком Федір орендував, а згодом побудував млини над річкою Вільшанкою між містечком Городищем і селом Млієвом на Черкащині. Він став одним із перших українських цукрозаводчиків. Викупив себе і двох синів із кріпацтва та послав їх учитися до Політехніки в Парижі.

Степан Симиренко понад 20 років козакував на Січі, згодом чумакував. Помер наприкінці 18-го століття.

Син Платона Левко і син Левка Володимир були визначними дослідниками сортів плодових і ягідних рослин.

Сини Федора Платон (1821–1863) і Василь (1835–1816) були відомими технологами, промисловцями та меценатами української культури. Платон захоплювався ще й садівництвом.

Сорт яблук
«Ренет Симиренка»
Левко назвав
на честь батька,
Платона Симиренка.

СТВОРЮЄМО ЛІНІЮ ЧАСУ СВОЄЇ СІМ'Ї

1. Обведіть твердження, які відповідають лінії часу на с. 94 підручника. Виправте помилки в хибних твердженнях.

Україна стала незалежною 24 серпня 1991 року.

Державний Прапор України затверджено 1993 року.

Конституцію України прийнято 1996 року.

Гривня з'явилася 1998 року.

2005 рік — Помаранчева революція.

2015 рік — Революція Гідності.

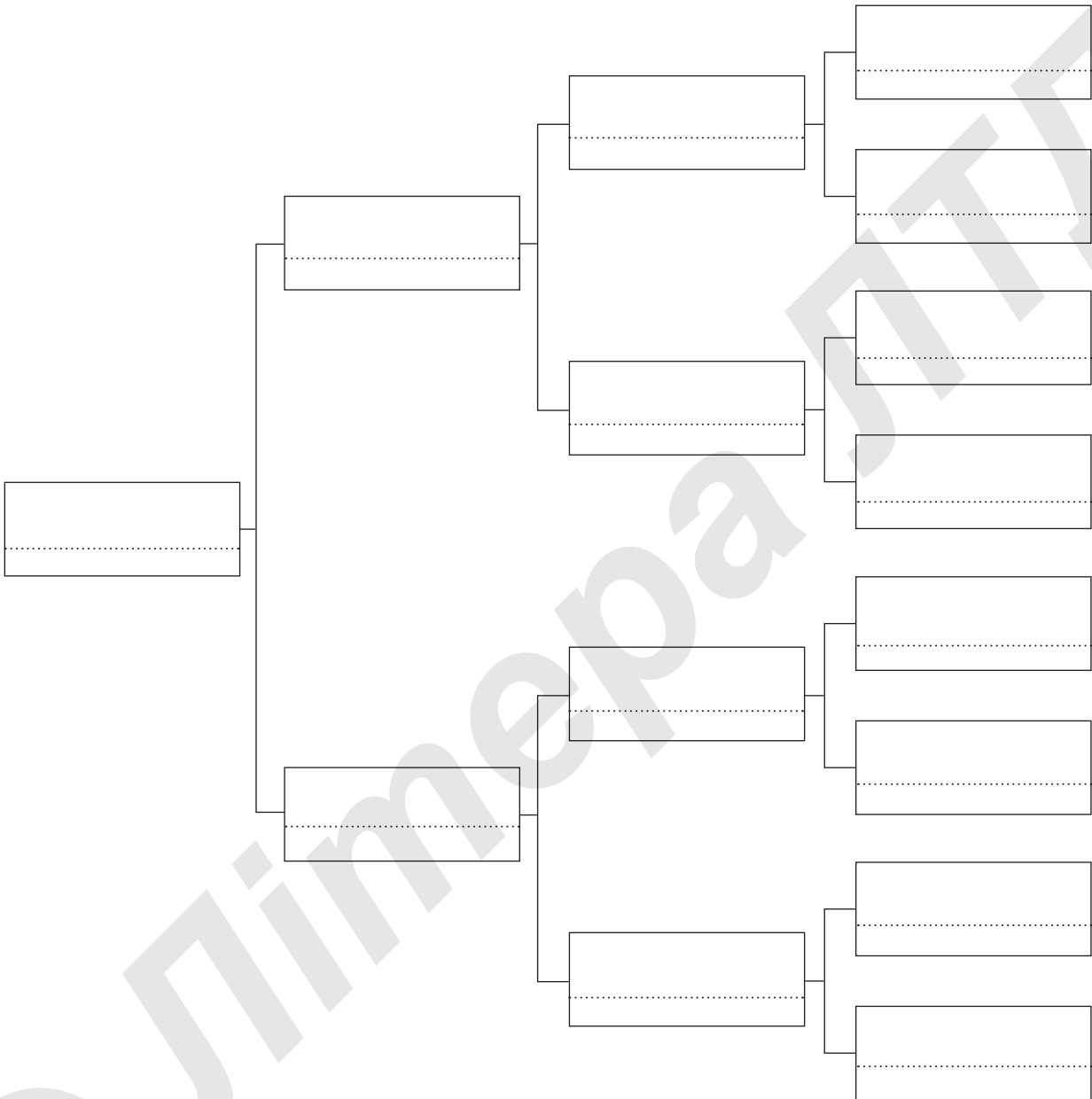
2. Пронумеруйте речення так, щоб отримати план роботи над проектом «Лінія часу моєї сім'ї».

- На окремому аркуші створюємо лінію часу своєї сім'ї.
- Добираємо фото, ілюстрації.
- Записуємо найголовніші події і дати.
- Разом із старшими членами родини вирішуємо, з якої дати починатиметься лінія часу.
- Вибираємо шаблон лінії часу або створюємо свій.

ЯК МОЖНА РОЗПОВІСТИ ПРО РОДИНУ

1. Створіть родинне дерево.

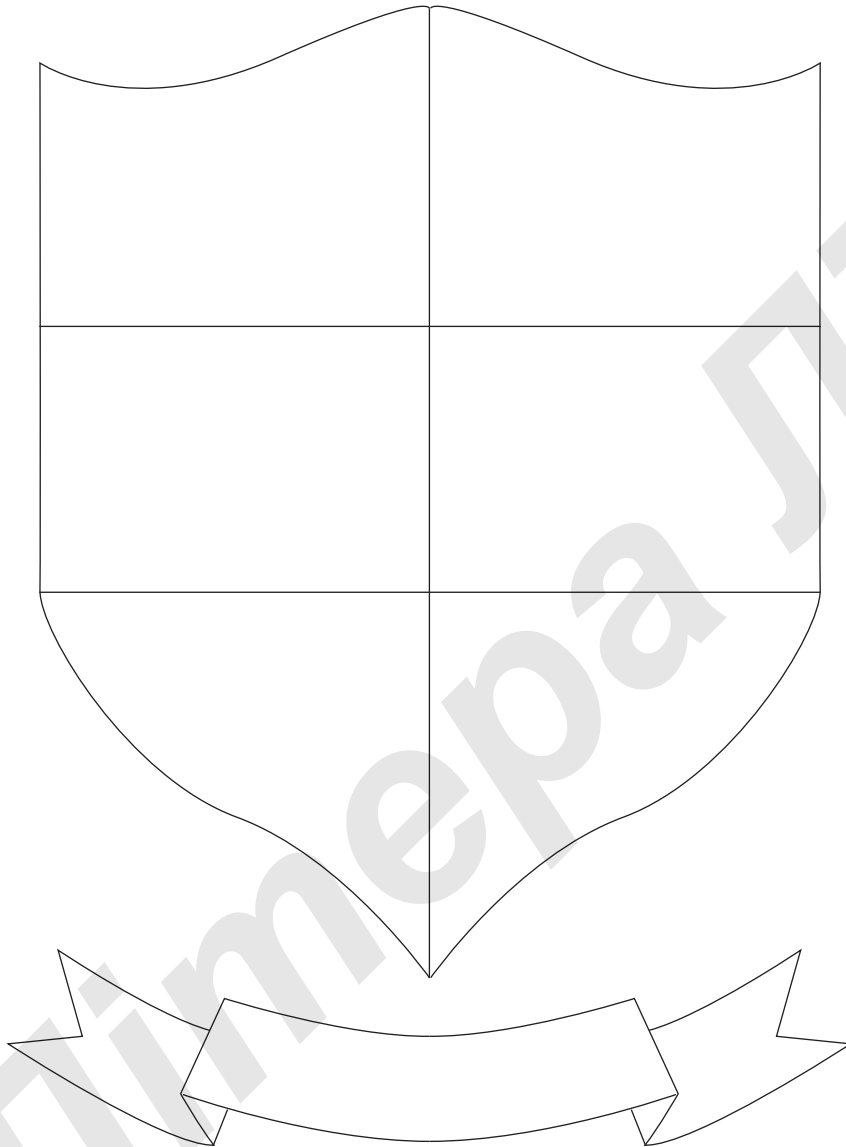

• Чи багато комірок залишилося незаповненими? Чи добре ви знаєте свою родину? До кого звернетеся по допомогу у виконанні цього завдання?

2. Створіть герб своєї сім'ї.

ЯК ЖИВЕ ГРОМАДА?

1. Розшифруйте слова.

	⌘	☺	✱	✍	📖
1	а	б	в	г	д
2	е	ж	и	і	к
3	м	о	п	р	т
4	ч	ю			

1. 1✱, 2✍, 4⌘, 2⌘ .....
2. 1☺, 4☺, 1📖, 2☺, 2⌘, 3📖 .....
3. 1✍, 3✍, 3☺, 3⌘, 1⌘, 1📖, 1⌘ .....
4. 3✱, 3☺, 1📖, 1⌘, 3📖, 2📖, 2✱ .....

2. Доберіть пояснення до кожного слова із завдання 1 — впишіть відповідну цифру.

- Люди, які живуть на одній території, спільно вирішують важливі питання.
- Гроші громади.
- Гроші, які сплачують у бюджет окремі особи, підприємства, організації.
- Народні збори.

3. Заповніть прикладами таблицю «Мої потреби».

МОЇ ПОТРЕБИ			
як члена родини	як учня школи	як жителя села/міста	як жителя країни

НАВІЩО ЛЮДИ ПРАЦЮЮТЬ?

1. За допомогою стрілок покажіть, що є доходами, а що — витратами.

- Заробітна плата ●
- Утримання житла ●
- Пенсія ●
- Спортзал ●
- Книжки ●
- Їжа ●
- Особисте підсобне господарство ●

ДОХОДИ

ВИТРАТИ

- Виграш у лотерею чи ін. гру
- Одяг
- Транспорт
- Здавання нерухомості в оренду
- Послуги зв'язку
- Гуртки
- Стипендія

2. Створіть оголошення про пошук працівника (див. зразок на с. 100 підручника).

Посада: .....

Обов'язки: .....

Вимоги: .....

ЩО ТАКЕ ПРАВА ЛЮДИНИ?

1. Напишіть запитання, відповідями на які були б подані речення.

У Загальній декларації прав людини (ЗДПЛ) записано права, які мають усі люди і які в них ніхто не може забрати.

Загальну декларацію прав людини прийняли 10 грудня 1948 року.

Загальну декларацію прав людини розробляла два роки Комісія з прав людини.

До Комісії з прав людини входило 18 осіб з різних частин світу, різних національностей, різних політичних поглядів.

2. Позначте ✓ твердження, які, на вашу думку, є формулюваннями прав.

- Я маю право на чисте довкілля.
- Я маю право на навчання.
- Я маю право на житло.
- Я маю право на житло, якщо я його купив або отримав у спадок тощо.
- Я маю право бути захищеним від жорстокості та конфліктів.
- Я маю право зробити подарунок своїми руками.
- Я маю право образити когось, якщо мене образили.
- Я маю право не вчитися, якщо цього не хочуть мої батьки чи я сам.
- Я маю право вільно висловлювати свої думки.
- Я маю право на любов і повагу.
- Я маю право не спати вночі.

ЩО ТАКЕ ДЕМОКРАТІЯ?

1. Розгляньте ситуації. Запишіть свої поради героям.

Ситуація 1. Данило не хоче виконувати доручення голови школи, бо каже, що він за нього не голосував.

.....

.....

.....

.....

Ситуація 2. Нелю вибрали керівником групи підготовки проєкту. Вона не дає жодних доручень Софійці, бо вважає, що вона погано виконає завдання.

.....

.....

.....

.....

Ситуація 3. Пан Кириленко, який ніколи не ходить на вибори місцевої влади, постійно скаржить на стан доріг, перебої з водопостачанням, бруд у селі.

.....

.....

.....

.....

ХТО КЕРУЄ УКРАЇНОЮ?

1. Позначте ✓ правильну відповідь на запитання «Хто керує Україною?».

- Президент;
- Верховна Рада;
- Уряд;
- Президент, Верховна Рада, Уряд.

2. З'єднайте відповідне.

Президент України

визначають, чи порушено закони,
як потрібно покарати винних

Суди

підписує закони

Уряд України

ухвалює закони

Верховна Рада України

забезпечує виконання законів

3. Доповніть речення.

Президентом України сьогодні є .....

Посаду Прем'єр-міністра України нині обіймає .....

У Верховній Раді України працює ..... народних депутатів.

ЩО ЗНАЧИТЬ БУТИ УКРАЇНЦЕМ?

1. Створіть паспорт України.

Назва країни .....

Столиця .....

Кількість мешканців .....

У нас розмовляють такими мовами:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Наш прапор

Найбільші річки, гори, озера

.....

.....

.....

.....

Національні страви

.....

.....

.....

.....

.....

Слова вітання

.....

.....

.....

.....

Я раджу побачити в Україні:

.....

.....

.....

